

Вплив національної культури країни на забезпечення її сестейного розвитку

Сестейний розвиток – це розвиток, основною метою якого є задоволення потреб суспільства без створення загрози для потенційної здатності майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби в майбутньому. Це перш за все спосіб організації розвитку суспільства таким чином, щоб воно могло існувати в довгостроковій перспективі. Також це означає постійний облік як нинішніх, так і майбутніх імперативів, таких як збереження навколишнього середовища і природних ресурсів, соціальна і економічна справедливість (Report, 1987). Тож для забезпечення саме сестейного розвитку в кожній країні необхідно мати відповідні передумови на рівні усього суспільства в цій країні. При цьому значний вплив на створення таких передумов (або навпаки їх відсутність) має національна культура країни та її особливості в кожній країні світу.

Кожна країна має свою власну національну культуру, яка формує у її представників відповідну систему цінностей, яка в свою чергу впливає на ставлення до навколишнього середовища, природних ресурсів та формує сприйняття соціальної та економічної справедливості у кожного з представників цієї національної культури.

Національна культура є складним феноменом, який включає в себе як матеріальні та соціальні явища, так і різні форми індивідуальної поведінки й організованої діяльності (Близнюк, 2017). При цьому Г. Тріандіс (Triandis, 1994) визначає культуру як комплекс створених людьми об'єктивних і суб'єктивних елементів, які в минулому забезпечили виживання жителів певної екологічної ніші, ставши загальними для тих, хто говорив на одній мові і жив разом в один і той же час. Також, в своїй роботі дослідники (Berry, 2002) відзначають наявність стійкого взаємозв'язку між екологією (природою) і культурою країни, яка призводить до змін в характеристиках національної культури для узгодженості її з вимогами екології.

Американські антропологи Ф. Клакхон та Ф. Стродтбек (Kluckhohn, 1961) на основі результатів польового дослідження в п'яти невеликих географічно близьких спільнотах на південному заході Сполучених Штатів виділили п'ять категорій проблем, вирішення яких є актуальним для будь-якого суспільства. І як результат а будь-якій національній культурі спостерігається набір домінантних, або бажаних, видів ціннісної орієнтації. При цьому однією з визначених проблем є саме ставлення людини до навколишнього природного середовища.

Таким чином можна зробити висновок, що ставлення до природи знаходить своє відображення в національній культурі країни, при цьому саме національна культура формує відповідну модель соціальної та економічної справедливості через призму цінностей, які домінують у цій національній культурі та поділяються усіма представниками цієї національної культури.

Метою даного дослідження є дослідження впливу національної культури на формування передумов для сестейного розвитку в країні (на

прикладі України, Монголії та Австрії). Вибір саме цих країн обумовлено тим, що вони належать до різних культурних груп, бо ці країни знаходяться на трьох протилежних кутах трикутника культур Льюїса (Льюїс, 2001):

- 1) Україна є країною з поліактивною культурою, що свідчить про екстровертність її предстаників, які позитивно ставляться до чуток, пліток та використовують їх у якості додаткового каналу інформації, прагнуть до встановлення міжособистісних взаємин, реалізації сімейності і неформальних зв'язків;
- 2) Монголія є країною з реактивною культурою, тобто орієнтованою на процедуру взаємодії, які надають найбільше значення ввічливості та повазі, а її представники також інтроверти, для яких важливо не перебивати співрозмовника під час розмови, а вміти слухати і чути його, в конфліктних ситуаціях уникати скандалів, оскільки дуже важливо не втратити обличчя;
- 3) Австрія є країною з моноактивною культурою, що свідчить про інтровертність її представників, тобто домінування самостійності, зосередження в основному на своєму внутрішньому «я», високий рівень самоаналізу, замкнутість і постійні роздуми.

Для оцінки характеристик національних культур України, Монголії та Австрії використано підхід Г. Хофстеде (Hofstede, 2005), який ґрунтується на визначенні прояву п'яти культурних параметрів національної культури, а саме:

- 1) «дистанція по відношенню до влади» (PDI);
- 2) «співвідношення індивідуалізму і колективізму» (IDV);
- 3) «співвідношення мужності і жіночності» (MAS);
- 4) «уникнення невизначеності» (UAI);
- 5) «часова орієнтація» (LTO).

Шостий параметр цього підходу, а саме «потурання на противагу стримуванню» (IND), впливає безпосередньо лише на особливості задоволення людських потреб і бажань, пов'язаних з насолодою життям і тому виключено з переліку проаналізованих культурних параметрів.

Значення культурних параметрів національних культур України та Австрії визначено на сайті її авторів (<https://geert-hofstede.com>), на якому можна знайти вже розраховані культурні параметри національних культур для більшості країн світу (для України та Австрії також). Однак Монголія не представлена на сайті в переліку проаналізованих країн, тому для дослідження та порівняння монгольської національної культури з українською та австрійською національними культурами використовуємо результати дослідження національної культури Монголії, проведеного групою вчених (Rarick, 2014), на основі підходу Г. Хофстеде за п'ятьма культурними параметрами («дистанція по відношенню до влади», «співвідношення індивідуалізму і колективізму», «співвідношення мужності і жіночності», «уникнення невизначеності» та «часова орієнтація»).

Кожен з цих культурних параметрів оцінено за бальною шкалою, від 0 до 100, де 0 балів свідчить про низький рівень прояву цього культурного

параметру, а 100 балів – це високий рівень прояву цього культурного параметру (значення можуть перевищувати ці межі, що свідчить про неймовірно високий рівень прояву цього культурного параметру). При цьому оцінені параметри кожної культури завжди є відносними значеннями, а не абсолютними, тобто в будь-якій культурі існує прояв обох протилежних значень параметру, однак їх співвідношення є різним в різних культурах.

Тож детально проаналізуємо прояви п'яти визначених культурних параметрів та визначено їх вплив на формування передумов для сестейного розвитку в національних культурах України, Монголії та Австрії.

Перший культурний параметр – це «дистанція по відношенню до влади» (PDI). Цей культурний параметр визначає ступінь того, як суспільство схвалює нерівномірний розподіл влади в різних соціальних структурах таких як родина, організація та суспільство в цілому (Близнюк, 2017), та знаходить свій прояв в системі цінностей членів суспільства, що володіють владою. Особливість прояву цього культурного параметру полягає в тому, що він показує наскільки ідеєю централізації влади проїняті керівники та наскільки глибоко ця ідея проникла в культуру суспільства і як сприймається пересічними працівниками (Олянич, 2013).

Таким чином можна зазначити, що в країнах з малою дистанцією влади вже присутні передумови щодо формування такої системи цінностей, яка б базувалася саме на принципах соціальної та економічної справедливості, оскільки цей культурний параметр відображає саме відображає нерівномірність (при великій дистанції влади) або рівномірність (при малій дистанції влади) розподілу влади в соціальних структурах, толерантність чи повага до влади в суспільстві.

За культурним параметром «дистанція по відношенню до влади» Монголія (12) та Австрія (11) мають малу дистанцію влади, у той час як Україна (92) – велику дистанцію влади. Тож відповідно національна культура Монголії та Австрії має систему цінностей, яка вже базується на принципах соціальної та економічної справедливості, на відміну від національної культури України.

Другий культурний параметр – це «співвідношення індивідуалізму і колективізму» (IDV). Домінування індивідуалізму в культурі країни свідчить про наявність вільно пов'язаної соціальної структури суспільства, в якому люди, як передбачається, дбають лише про себе і про свої родини. В той час як колективізм передбачає, що люди можуть розраховувати на турботу про себе з боку родичів, кланів або трудових організацій (Близнюк, 2017).

Цей культурний параметр безпосередньо не впливає на формування передумов для сестейного розвитку країни, оскільки він визначає уявлення кожної людини в суспільстві про відносну значущість її власних інтересів по відношенню до інтересів групи, до якої вона належить (Близнюк, 2017). Однак національні культури, в яких домінує колективізм мають цінності, серед яких є важливість гармонійних відносин в суспільстві та турбота про членів цього суспільства, що в свою чергу впливає на формування у членів цього

суспільства само такого типу свідомості, який необхідно мати в у мовах сестейного розвитку кожної країни.

За культурним параметром «співвідношення індивідуалізму і колективізму» можна визначити, що Україна (25) належить до країн з домінуванням колективізму, Монголія (71) – до країн з домінуванням індивідуалізму, а Австрія (55) займає проміжне положення між індивідуалізмом та колективізмом. Тож можна зробити висновок, що національна культура України впливає на формування у членів українського суспільства типу свідомості, який необхідно мати в у мовах сестейного розвитку країни (необхідність гармонійних відносин в суспільстві та турбота про членів цього суспільства), в той час як національна культура Австрії та Монголії навпаки не формує такого типу свідомості у членів свого суспільства.

Третій культурний параметр – це «співвідношення мужності і жіночності» (MAS) розкриває спосіб мотивації людей до виконання тієї чи іншої роботи та на шляху досягнення певних цілей (Гриффин, 2006). Різні дані про важливість цілей переслідуваних в процесі праці показують, що для чоловіків більш важливим є економічний розвиток і зростання доходів, а для жінок – підвищення якості життя та покращення відносин з людьми (Близнюк, 2017).

Даний культурний параметр «співвідношення мужності і жіночності» в Монголії (103) та Австрії (79) значно відрізняється від України (27). Так, Монголія має надзвичайно високий рівень мужності, а Австрія – високий рівень жіночності. Це свідчить про активну цільову поведінку в суспільстві, домінування традиційних чоловічих цінностей, таких як успіх, гроші, матеріальні цінності, амбітність, кар'єра, конкуренція, наявність чіткого поділу гендерних ролей (Близнюк, 2017). А українській національній культурі властива жіночність, що свідчить про пасивну цільову поведінку, схильність до компромісів, скромність, турботу про якість життя оточуючих, що впливає на формування відповідного рівня економічної та соціальної рівності в суспільстві.

Також культурний параметр «співвідношення мужності і жіночності» свідчить й про особливості відношення суспільства до навколишнього середовища в конкретній національній культурі, що детально досліджено в роботі (Лереуко, 2018).

Четвертий культурний параметр – це «уникнення невизначеності» (UAI), який пов'язаний зі «структуруванням видів діяльності», та вказує на недостатню терпимість суспільства до невизначеності і неоднозначності і визначає ступінь невизначеності, соціальної нестабільності, двозначності, який є нормальним і при якому члени суспільства відчувають себе нормально (Близнюк, 2017).

За культурним параметром «уникнення невизначеності» усі три проаналізовані країни (Монголія – 92, Україна – 95 та Австрія – 70) належать до однієї групи країн з високим ступенем уникнення невизначеності. Це свідчить про недостатню терпимість суспільства до невизначеності і

неоднозначності та проявляється через підвищений рівень неспокою, високу потребу наявних формальних правил та абсолютної істини, і в меншій терпимості до людей або груп людей з нетрадиційними ідеями або типами поведінки (Близнюк, 2017). У такому суспільстві також відзначається високий рівень тривожності, який знімається через прояви емоцій і агресивність, тому така система цінностей скоріш гальмує сестейний розвиток країни.

П'ятий культурний параметр – це «часова орієнтація» (LTO). Так, для національних культур, де характерна довгострокова орієнтація на майбутнє, цінується відданість, працьовитість, наполегливість і ощадливість. А якщо в національній культурі прийнято зосереджувати увагу на минуле та сьогодення, роблячи особливий наголос на повазі до традицій і виконанні зобов'язань перед суспільством, то відповідно характерна короткострокова орієнтація (Гриффин, 2006).

За культурним параметром «часова орієнтація» національна культура України (86) характеризується як дуже прагматична культура, що свідчить про те, що в суспільстві люди вірять, що істина залежить від ситуації, контексту і часу, та демонструють здатність легко адаптувати традиції до нових умов, сильну схильність до заощадження та інвестування, ощадливість і наполегливість в досягненні результатів. Австрія (60) також є прагматичною країною, а Монголія (41) навпаки має короткострокову орієнтацію, що характеризується прагненням до швидких результатів і високою схильністю до споживання (Близнюк, 2017). Таким чином можна зробити висновок, що національна культура України та Австрії впливає на формування у членів українського та австрійського суспільства типу свідомості, який необхідно мати в у мовах сестейного розвитку країни (ощадливість та наполегливість в досягненні результатів) на відміну від національної культури Монголії.

Також культурний параметр «часова орієнтація» впливає й на особливості відношення суспільства до навколишнього середовища в конкретній національній культурі, що детально досліджено в роботі (Лереуко, 2018).

З усіх культурних параметрів оцінки національних культур, які запропоновані Г. Хофстеде, найбільш чітко розкривають особливості відношення до навколишнього середовища представників суспільства конкретної країни тільки два культурних параметри, що детально доведено в дослідженні (Лереуко, 2018), а саме:

- 1) «співвідношення мужності і жіночності» (MAS);
- 2) «часова орієнтація» (LTO).

Тому на основі цих культурних параметрів «співвідношення мужності і жіночності» та «часової орієнтації» запропоновано оцінювати особливості впливу національної культури країни на відношення до навколишнього середовища, як це представлено на рис. 1 на прикладі України, Монголії та Австрії.

Так, культурний параметр «часова орієнтація» (LTO) відображає або схильність до споживання (при короткостроковій орієнтації національної

культури) або схильність до накопичення і заощадження ресурсів (при довгостроковій орієнтації національної культури).

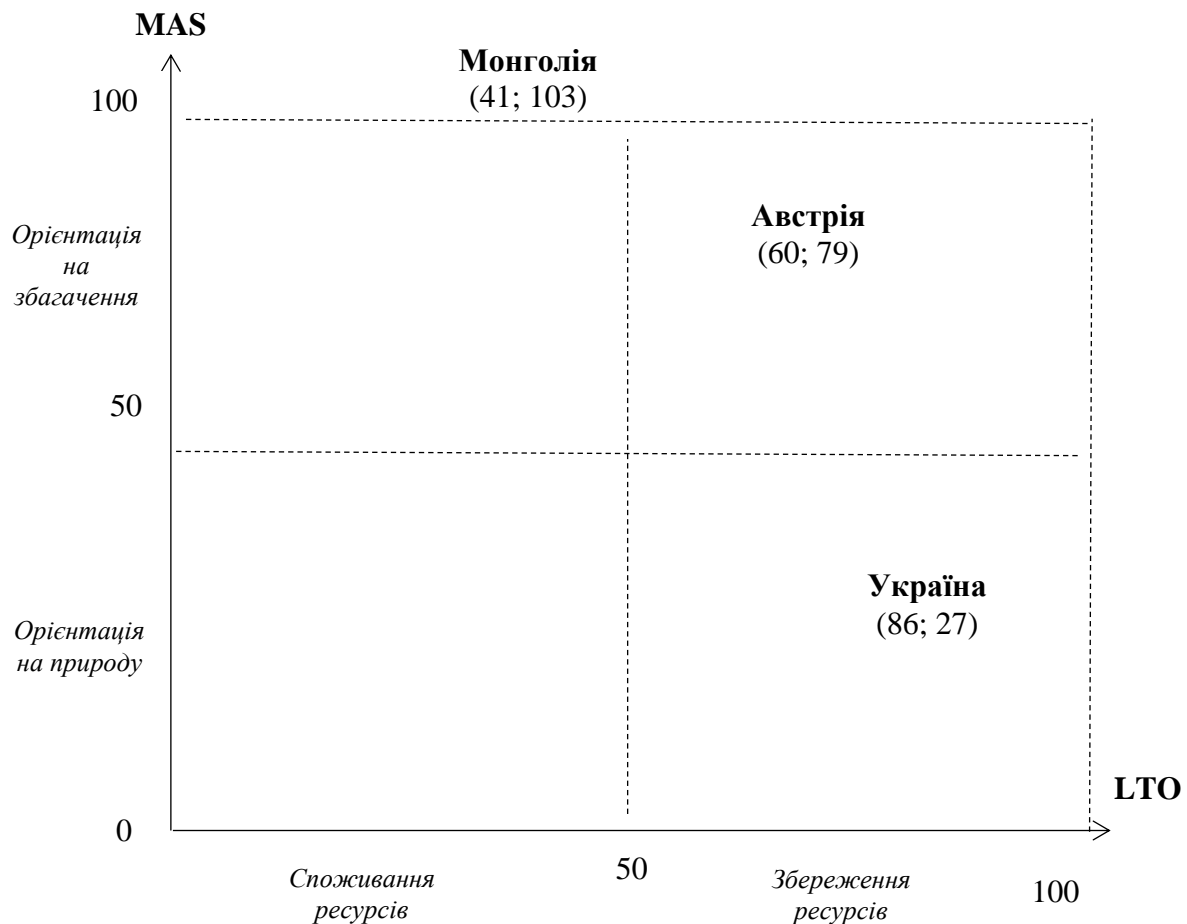

Рис. 1. Співвідношення «часової орієнтації» і «співвідношення мужності і жіночності» як індикаторів відношення до навколишнього середовища в країні

Тож при довгостроковій орієнтації ($LTO \geq 50$) національна культура країни формує у її представників схильність до економності, ощадливості і запасливості по відношенню до природних ресурсів. Прикладом країни з однією з найбільш ощадливих відносин до природних ресурсів є Південна Корея, яка згідно з даними (<https://geert-hofstede.com>), є країною з надзвичайно довгостроковою орієнтацією національної культури ($LTO = 100$).

При короткостроковій орієнтації ($LTO < 50$) національна культура формує у її представників прагнення до швидких результатів і високу схильність до споживання, але не до заощадження. Прикладом країни з однією високою схильністю до споживання є Нігерія, яка згідно з даними (<https://geert-hofstede.com>), є країною з надзвичайно короткостроковою орієнтацією ($LTO = 13$).

Тому, в порівнянні з монгольською національною культурою ($LTO = 41$) українська ($LTO = 86$) та австрійська ($LTO = 60$) національні культури більш

схильні до формування таких цінностей як бережливе ставлення до природних ресурсів.

Однак при цьому в Україні все ж такі присутні значні проблеми екологічного характеру. Так, за оцінкою Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (<https://menr.gov.ua/>), найбільш цінними природними ресурсами України є земельні ресурси (72%) і мінерально-сировинні ресурси (26%). Значна кількість природних та рекреаційних ресурсів території України має високі економічні і екологічні параметри: унікальний масив чорноземних ґрунтів (більше 20% світових ресурсів), запаси високоякісного коксівного вугілля Донбасу, карпатська провінція мінеральних вод (кілька десятків типів), а також родовища лікувальної ропи та мулу Причорноморського регіону. У цей час в Україні існує проблема низького рівня екологічної культури населених пунктів, про що свідчить масштабне техногенне порушення природних земельних ділянок та екосистеми, і особливо радіаційне забруднення лісової та лісостепової зони наслідком Чорнобильської катастрофи. Міжнародний інститут менеджменту навколишнього середовища (<https://www.iied.org/>) оцінює рівень шкоди, який наносить погана екологія, для економіки України, як один із самих високих у світі: приблизно 15-20% ВВП. Відповідно до даних Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (<https://menr.gov.ua/>) ці збитки складають 10-15% ВВП України. Також на відміну від країн Євросоюзу в Україні відсутня інфраструктура поводження з товарно-побутовими відходами. Як зазначає у своїй роботі М. Хвесік та А. Степаненко (Хвесік, 2014), в країнах Євросоюзу на полігонах розміщується 39,8% товарно-побутовими відходів, а в Україні – 93%. У той час як в країнах Євросоюзу переробляється і компостується 39,9% відходів, а в Україні лише 3%.

Культурний параметр «співвідношення мужності і жіночності», в свою чергу, розкриває ставлення даної культури до таких цінностей турбота про оточуючих і якості життя. Що є також одним з аспектів ставлення до екології представників відповідної національної культури.

Більш жіночні культури ($MAS < 50$) формують бережливе ставлення до навколишнього середовища і до людей. Прикладом жіночності в культурі з підвищеною увагою до екології є Швеція, у якій згідно з даними (<https://geert-hofstede.com>), має надзвичайно жіночну культуру ($MAS = 5$).

Більш мужні культури ($MAS \geq 50$) формують прагнення до матеріальних цінностей і успіху. Прикладом мужньої культури з підвищеною увагою до матеріальних цінностей і успіху є Японія, у якій згідно з даними (<https://geert-hofstede.com>), надзвичайно мужня культура ($MAS = 95$).

Параметр «співвідношення мужності і жіночності» в українській культурі ($MAS = 27$) значно нижче, ніж в монгольській культурі ($MAS = 103$) та австрійській культурі ($MAS = 79$). Це свідчить про те, що представники української культури сповідують цінності, які вимагають від них більш уважного та турботливого ставлення до навколишнього середовища. Як зазначено в роботі вчених Б. Міркіна і Л. Наумової (Миркин, 2011), фундаментом вирішення екологічних проблем є екологічний світогляд тобто

гармонізація відносин з природою. Саме через освіту, науку, культуру, суспільство повинно вийти за межі індустріального і навіть постіндустріального мислення, розробити і впровадити принципово новий підхід, заснований на гармонії людських, природних і техніко-технологічних пріоритетів, тобто саме сестейний розвиток найбільш притаманним країнам з домінуванням жіночності в національній культурі. Тому передумови формування екологічного світогляду і гармонійних відносин з природою історично закладені саме в українській культурі як результат впливу жіночності національної культури.

Таким чином на основі результатів аналізу прояви п'яти визначених культурних параметрів та визначення їх впливу на формування передумов для сестейного розвитку в національних культурах України, Монголії та Австрії, можна зробити наступні висновки:

1) за культурним параметром «дистанція по відношенню до влади» Монголія та Австрія мають малу дистанцію влади, а Україна – велику дистанцію влади, що свідчить про те, що монгольська та австрійська національні культури мають систему цінностей, яка вже базується на принципах соціальної та економічної справедливості, на відміну від української національної культури.

2) за культурним параметром «співвідношення індивідуалізму і колективізму» Україна належить до країн з домінуванням колективізму, Монголія – до країн з домінуванням індивідуалізму, а Австрія займає проміжне положення між індивідуалізмом та колективізмом, що свідчить, про те, що українська національна культура впливає на формування у членів свого суспільства типу свідомості, який необхідно мати в у мовах сестейного розвитку країни (необхідність гармонійних відносин в суспільстві та турбота про членів цього суспільства), в той час як австрійська та монгольська національні культури навпаки не формує такого типу свідомості.

3) за культурним параметром «співвідношення мужності і жіночності» Монголія має надзвичайно високий рівень мужності, Австрія – високий рівень мужності, а Україна характеризується високим рівнем жіночності, що свідчить про формування відповідного рівня економічної та соціальної рівності саме в українському суспільстві.

4) за культурним параметром «уникнення невизначеності» усі Монголія, Україна та Австрія належать до однієї групи країн з високим ступенем уникнення невизначеності, в якому відзначається високий рівень тривожності, який знімається через прояви емоцій і агресивність, тому така система цінностей гальмує сестейний розвиток країни.

5) за культурним параметром «часова орієнтація» українська та австрійська національні культури характеризується як прагматичні культури на відміну від монгольської національної культури, що в свою чергу свідчить про впливає на формування у членів українського та австрійського суспільства типу свідомості, який необхідно мати в у мовах сестейного розвитку країни (ощадливість та наполегливість в досягненні результатів).

б) на основі культурних параметрів «співвідношення мужності і жіночності» та «часової орієнтації» визначено наступні особливості відношення до навколишнього середовища: українська та австрійська національні культури більш схильні до формування таких цінностей як бережливе ставлення до природних ресурсів ніж монгольська національна культура. При цьому що представники саме української культури сповідують цінності, які вимагають від них більш уважного та турботливого ставлення до навколишнього середовища.